

**ПОСИЛЕННЯ
КОНСОЛІДАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ
НА ШЛЯХУ ВСТУПУ
УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ
МОЛДОВА ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

17-18 жовтня 2024 року

УДК 316+339.94
ББК 60.5+66.4

Соціологічна асоціація України
Південноукраїнське відділення САУ
Державний вищий навчальний заклад
**«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.
Д. Ушинського»**
Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет психології, політології та соціології
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Centrul Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS
Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova

**«ПОСИЛЕННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ШЛЯХУ ВСТУПУ УКРАЇНИ
ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ»**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

17-18 жовтня 2024 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

**ПОСИЛЕННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ШЛЯХУ ВСТУПУ УКРАЇНИ
ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Рецензенти:

Інна ГОЛУБОВИЧ, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Лілія ЯКОВЛЕВА, доктор політичних наук, професор, професор кафедри соціології Національного університету «Одеська Юридична Академія».

Рекомендовано Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Протокол № 5 від 28.11.2024 р

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Олена ЛІСЕЄНКО**, д. соц. н., професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна

Члени редколегії:

МОКАНУ Віктор, д. соц. н., директор Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, керівник Асоціації соціологів і демографів Республіки Молдова, Республіка Молдова

БОРІНШТЕЙН Євген, д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), Україна

ПЕТИНОВА Оксана, д. філос. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

АТАМАНЮК Зоя, д. філос. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Посилення консолідації суспільства та ролі людського капіталу на шляху вступу України та Республіки Молдова до Європейського Союзу : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Кишинев- м. Одеса, 17-18 жовтня 2024 року) / за ред. д. с. н., проф. Лісеєнко О. В. – 138 с.

Матеріали конференції представлені в авторській редакції мовою оригіналу

© Південноукраїнське відділення Соціологічної асоціації України, 2024

© Асоціація соціологів та демографів Республіки Молдова, 2024

ЗМІСТ

МОCANU Victor, МОCANU Ion	CERCETAREA CALITATIVĂ A RELAȚIEI DINTRE SĂNĂTATE ȘI REZILIENȚA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA QUALITATIVE RESEARCH ON THE RELATIONSHIP BETWEEN HEALTH AND SOCIAL RESILIENCE IN REPUBLIC OF MOLDOVA.....	7
ЯКОВЛЕВ Денис	КОНСОЛІДАЦІЯ ШЛЯХОМ КРЕАТИВНОСТІ. РОЛЬ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ У ПІДВИЩЕННІ СТІЙКОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	15
МОCANU Angela	INFLUENȚA STRATIFICĂRII ASUPRA REZILIENȚEI SOCIALE THE INFLUENCE OF STRATIFICATION ON THE SOCIAL RESILIENCE	18
ПОДШИВАЛКІНА Валентина	ЗМУШЕНА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ЯК ФАКТОР БЕЗПЕКИ ТА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	25
ЛОБАНОВА Алла	ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ І ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ	28
KNYZHNIAK Larysa	SAFE INTELLECTUAL COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE CREATION AND IMPLEMENTATION OF HUMAN CAPITAL IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION	31
ТРУШЕВИЧ Ганна	СПРИЙНЯТТЯ ОБРАЗУ ЛІДЕРА ВОЄННОГО ЧАСУ УКРАЇНЦЯМИ КРЕАТИВНОГО КЛАСУ: КОМУНІКАЦІЙНИЙ ВПЛИВ	33
КАМЕНСЬКА Тетяна	РЕАГУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ НА СУЧАСНІ ЗМІНИ В УКРАЇНІ	36
КАЛАШНІКОВА Людмила	МІСІЯ СОЦІОЛОГІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ : ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	38
БОРІНШТЕЙН Євген	СОЦІОКУЛЬТУРНЕ БАЧЕННЯ СТРАТЕГІЙ БЕЗПЕЦИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	41
PETINOVA Oksana, MAZUR Julia	CIVIL SECURITY IN THE CONTEXT OF DISINFORMATION AND PROTECTING AGAINST SOCIAL RISKS AND STRENGTHENING THE RESILIENCE OF SOCIETY	44

de lucru, fie că sunt în căutarea altor oportunități, sau intenționează să plece peste hotare. De menționat și faptul că nivelul studiilor puțin influențează sau nu influențează deloc asupra gradului de mulțumire de locul și condițiile de muncă.

BIBLIOGRAFICE:

1. Bernhem „The Vanishing Nest Egg: Reflection on Saving in America”, Century Foundation, New York, 1991
2. Comșa M. Stiluri de viață în România. Cluj: Presa Universitară Clujeană, 2006.
3. Giddens A. Sociologie. București: All, 2010.
4. Erikson R., Goldthorpe J. The constant flux: a study of class mobility in industrial societies. Oxford: Clarendon, 1992.
5. Ferreol G. Dicționar de sociologie. Iași: Polirom, 1998, p. 62.
6. Jecan D. & Pop C. *Education and occupation for five generations in Romania: A Sequential analysis of cohort status consistency*, Universitatea Babeș Bolyai, Studia Sociologia, LVII, 1, 61-81, 2012
7. Larionescu M. Constituirea clasei mijlocii în România. București: Editura Economica, 2007.
8. Mills C. W. „The power elite”, Oxford University press, New York, 1957.
9. Raport de stare a țării. Republica Moldova. Expert-Grup, Centru Analitic Independent. Chișinău 2017, p.24, 31.
10. Swartz D. Culture and Power: the sociology of Pierre Bourdieu. London, 1997.
11. Wright E. Class Counts. Comparative studies in class Analysis. Cambridge: University Press, 1997.
12. Bednost y neravenstva: 10 let spustia. Analytycheskyi doklad. Ynstytut Cotsyolohyy RAN, 2013.
13. Sorokyn P. «Chelovek. Tsyvlyzatsiya. Obshchestvo». Polytyzdat, 1992.
14. Veber M. «Yzbrannoe. Obraz obshchestva» Moskva, Tsentr Humanytarnykh ynytyatyv, 2018.
15. www.dw.com

Валентина ПОДШИВАЛКІНА,
доктор соціологічних наук, гостьовий професор,
Лієпайський університет, Латвія

ЗМУШЕНА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ЯК ФАКТОР БЕЗПЕКИ ТА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Прагнення України інтегруватися до Євросоюзу стало однією з причин російської агресії ще 2014 року, а 2022 року — російсько-української війни та водночас джерелом підтримки народів багатьох країн у протистоянні з агресором. Європейські країни та інші країни надавали та продовжують надавати військову та гуманітарну підтримку Україні. Влітку 2022 року Україна набула офіційного статусу країни-кандидата на вступ до Євросоюзу, незважаючи на війну на її території. Консолідація суспільства та стійкість українців у протидії агресії стала важливим чинником на шляху євроінтеграції України. Європа прийняла та підтримала мільйони українських біженців. Це знак взаємної довіри та підтримки прагнень українців зберегти свою

ідентичність та свою країну. Водночас, російсько-українська війна виявила потенційні загрози для самої Європи з боку агресора, що стало додатковим мотивом для допомоги Україні. Як ніколи актуальні слова У. Бека у тому, що останні десятиліття «небезпека виходить межі кордонів окремо взятої країни, і ми стаємо членами «глобальної команди безпеки» [2]. Для України особливого значення набула не лише безпека людей, а й безпека національного суверенітету. Вимушена міграція стала одним із дієвих способів збереження життя українців в умовах війни. Станом на початок 2024 року в Європі проживає майже чотири з половиною мільйони українських біженців. Латвія прийняла понад 54 тисячі вимушених українських переселенців. Проблема вимушених переселенців — це проблема як країни, яку репрезентують мігранти, так і країни, яка їх приймає. Ця обставина має важливе значення для подальшої європейської інтеграції України.

Процес прийняття рішення про міграцію — процес, що погано раціоналізується, оскільки швидко мінливі контексти і вага аналізованих факторів супроводжуються високим емоційним забарвленням подій і не дозволяють повною мірою рефлексивно підійти до вирішення проблеми. Багато деталей життєвого контексту визначають стратегії виживання. Вимушені переселенці з країни, яка зазнала нападу, насамперед — це жінки з дітьми та літні батьки через обмеження на виїзд чоловіків. Гендерний аспект цієї проблеми надає особливої актуальності вивченню практики тимчасового переселення мешканців територій, що зазнали агресії з боку інших країн. Проте мігранти до різних країн, зокрема європейські, можуть розглядатися як об'єкт турботи, а й як ресурс населення для приймаючої сторони. Звідси вивчення специфіки стратегій вимушених переселенців має особливе значення суспільству загалом і урядів обох країн: як країни, яка зазнала агресії, і приймаючої. В умовах всеосяжних ризиків людина змушена приймати численні та швидкі рішення, часто не маючи спеціальних інструкцій.

Ідея дослідження ґрунтувалася на тому, що, з одного боку, унікальність досвіду мігрантів важко формалізується, але транслюється через особисті свідчення самих мігрантів, а з іншого боку, наративи та дискурси стають важливим елементом саморефлексії мігрантів, дозволяючи їм виробити свою стратегію та утвердитися у її . вступаючи в комунікацію з різними людьми та розповідаючи їм про свій досвід та труднощі прийняття рішення про переселення. Була обрана методологія так званого якісного дослідження, яка представляється найбільш відповідною цілям та завданням дослідження. Було обрано метод вільних та фокусованих групових інтерв'ю з переліком основних тем для обговорення. Ми провели чотири глибинні інтерв'ю та три фокусовані групові інтерв'ю. Загалом у листопаді 2022 р. було опитано 16 жінок віком від 27 до 55 років з Маріуполя та його передмість, Харкова, Миколаєва та Одеси, Києва та Дніпра [3].

Крім того, під час відбору інформантів враховувалися сімейний стан, наявність та вік дітей, а також терміни виїзду з України. Кількість інформантів визначалося за критерієм повторюваності ключових варіантів позицій. Обробка результатів проходила у 2 етапи — загальний аналіз суджень на тему дослідження та аналіз вільного інтерв'ю з використанням принципів та прийомів так званої «обґрунтованої теорії» [4].

З цього можна виділити чотири стратегії вибору місця тимчасового переміщення у системі двох векторів: однозначність — опосередкованість, явність — неявність. Насамперед, виявлено раціональний вибір країни з урахуванням обставин та можливостей тимчасового проживання з можливою об'єктивною оцінкою варіанта через досвід роботи в обраній країні членів сім'ї, у тому числі віддалено, але без особистого досвіду перебування у ній чи інших країнах. По-друге, існує раціональний вибір, але під впливом випадкових факторів для тимчасового притулку з можливою об'єктивною оцінкою варіанта та досвідом перебування у кількох країнах, що дозволяють включити як рефлексію, так і інтуїцію. По-третє, існує значною мірою випадковий, інтуїтивний вибір, але з раціональним урахуванням індивідуальних факторів для тимчасового притулку з досвідом перебування в обраній країні та інших країнах та аналізом прямої додаткової інформації про Латвію. У четвертих виділено випадковий чи інтуїтивний вибір країни тимчасового притулку на основі інтуїтивного ухвалення рішень практично наосліп. Всі ці варіанти потребують подальшої перевірки.

Дана типологія допомагає зрозуміти, що у вкрай ризикованих ситуаціях із швидкою зміною ситуації та контекстів власного життя повна рефлексія стає практично неможливою. А ризиковані рішення можуть бути рішеннями найменшого зла, найкращими з найгірших. Водночас прийняття таких рішень лише раціонально не може бути гарантією благополуччя, оскільки будь-який раціональний вибір — це насамперед відображення типових та узагальнених властивостей, які не враховують повною мірою індивідуальні особливості та почуття конкретного біженця.

Таким чином, до країн ЄС виїжджали вимушені переселенці з різним ступенем знання специфіки тимчасового проживання. Факт виїзду до ЄС свідчить про досить високий рівень довіри до них та побічно відображає, на наш погляд, підтримку мешканцями різних регіонів країни, у тому числі східних, орієнтації України на вступ до ЄС. Отримані результати дають змогу пояснити досить активну позицію внутрішньо переміщених осіб з України. Це означає, що в суспільство країни, що приймає, тимчасово впливаються вольові, професійно підготовлені, високоорганізовані жінки, які не тільки з вдячністю приймають допомогу, підтримку та співчуття, але й активно намагаються самостійно вирішувати свої проблеми у співпраці з іншими біженцями.

За досить високої ймовірності їхнього швидкого благополучного повернення на батьківщину, перед обома країнами постає проблема

гуманітарної підтримки, духовного розвитку та національної ідентичності вимушених українських переселенців, особливо їхніх дітей. В умовах процесів інтеграції України в ЄС, що починаються, особливого значення набуває не тільки інтеграція біженців у європейський простір як нових мешканців країн ЄС, а й забезпечення психологічно комфортного повернення в Україну тимчасових переселенців як людей з особистим досвідом проживання за європейськими стандартами. При цьому міграційні процеси можуть стати продуктивними для країни, що приймає, у плані формування лояльності до своєї культури в сучасному і майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Подшивалкіна В.І. З приводу застосування якісних методів у соціології, або Який досвід ми вивчаємо? *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2008. №4. С.197-206.
2. Beck, U., Bonss, W., Lau, C. The theory of reflexive modernization. *Theory, Culture and Society*. 2003. 20 (2). P. 1–33. DOI: 10.1177/0263276403020002001.
3. Podshyvalkina V. Psychological Features of Self-Determination and Self-Identification of Forced Ukrainian Migrants / *Psychological patterns of social processes and personality development in modern society: Scientific monograph*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2023. P 327-347 524 p. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-362-0-19>
4. Strauss, A., Corbin, J. (1994). Grounded Theory Methodology: An Overview. In N. Denzin & Y. Lincoln (Eds.) *Handbook of Qualitative Research*. 1994. P. 273–285.

Алла ЛОБАНОВА,

доктор соціологічних наук, професор

Криворізький державний педагогічний університет

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ І ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ

Соціально-економічний розвиток держави обумовлюється її людським капіталом, стан і якість якого забезпечується стабільним функціонуванням соціальної сфери, зокрема науки, освіти, медицини, сфери обслуговування і, звісно, економіки. Основною особливістю людського капіталу є його здатність постійно відтворюватися, розвиватися, удосконалюватися, трансформуватися, оскільки його зміст залежить від рівня знань, професійних навичок, компетенцій, стану здоров'я, соціальних та психологічних характеристик населення, зокрема різних соціально-професійних груп. Відтворення людського капіталу є постійним і динамічним процесом, який залежить від тих суспільних умов, в яких він відбувається, зокрема рівня економічного розвитку, доступу до освіти та медицини, соціальної стабільності, а також можливостей для професійного зростання і самореалізації. У нестабільних умовах, таких як війна, цей процес може уповільнюватися або змінювати